

Friluftsliv och naturturism i skyddad natur

Tips, råd och regler för
organiserad verksamhet

Naturpärlor för fler med friluftsliv och naturturism

Naturturismföretag, ideella organisationer och skolor erbjuder en väg in i våra finaste naturområden. Orörda fjällvidder, dolda raviner och forsande vattendrag i Sveriges nationalparker och naturreservat kan därmed bli tillgängliga för fler. Via samverkan med förvaltaren av området kan omsorg om naturen kombineras med mångas upplevelser av storslagen natur.

Målet med att skydda natur som reservat eller nationalpark är att långsiktigt värna och vårda särskilt värdefulla områden. Skyddet ska helt enkelt säkra möjligheten till fina naturupplevelser – idag och i framtiden. Ideella organisationer, skolor och turismföretag som erbjuder vistelser och aktiviteter i natur- och kulturmiljöer med erfarna ledare som kan förmedla information om växter, djur och kultur, ger ett mervärde och erbjuder trygghet under vistelsen för besökaren. När värdefulla natur- och kulturområden blir attraktioner för friluftsliv, turism- och besöksnäring bidrar de också till lokal utveckling genom att skapa sysselsättning för lokala entreprenörer och servicefunktioner.

Utmaningen för ett organiserat friluftsliv är att hitta former för att minimera slitage och störningar. Ofta kan påverkan på naturvärden hållas nere genom god kunskap, det kan till exempel handla om att välja rätt område för aktiviteten eller om att anpassa ett arrangemang till vad naturen tål. Som organisatör eller entreprenör bör du alltid stämma av med förvaltaren när du planerar ditt arrangemang. Förvaltaren, vanligen länsstyrelsen, kan ge information om upplevelsevärden, om andra planerade aktiviteter i området och om rastplatser, vindskydd eller annat som kan ha betydelse för genomförandet. Förvaltaren kan också berätta om vad du som organisatör behöver göra för att minska risken för störningar.

Att använda ett skyddat område

Organisatörens ansvar

Hållbarhet är en förutsättning för långsiktig, organiserad friluftsvksamhet inom ett skyddat naturområde. Vad som är hållbart kan variera beroende på aktiviteten, gruppens storlek, var aktiviteten äger rum och säsong. Det kan också variera från ett område till ett annat beroende på naturtyper, arter och de syften som finns med naturskyddet.

Som arrangör ansvarar du för att vistelsen i naturen påverkar miljön så lite som möjligt och för att hänsyn tas till andra friluftsutövare och berörda. Du har också ansvar för att bedöma om verksamheten kan påverka naturen på ett sådant sätt att den behöver anmälas för formellt samråd till länsstyrelsen. Det är den som organiserar en aktivitet som är ansvarig för det deltagare gör i området. Organisatören behöver bland annat ha kunskap om:

- § **Allemansrättens regler**
- § **Hänsynsreglerna i miljöbalken**
- § **Föreskrifterna för det aktuella området**

Vad gäller?

Miljöbalken reglerar föreskrifter, ramarna för samråd och ställer kunskapskrav på organisatören om allemansrätt, aktuell lagstiftning och föreskrifter. Det är områdets syfte och typen av friluftaktivitet som avgör om formellt samråd och/eller tillstånd krävs. En tidig kontakt med förvaltaren reder ut dessa frågor.

ALLEMANSRÄTTEN – IBLAND BEGRÄNSAD

För att uppnå syftet med skyddet av naturområdet kan det vara nödvändigt med begränsningar i allemansrätten. I ett skyddat område är det exempelvis inte självklart att det är tillåtet att plocka blommor, göra upp eld eller tälta. De allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken med bland annat kunskapskrav och försiktighetsprincipen, gäller alltid.

FÖRESKRIFTERNA STYR

Varje skyddat område har föreskrifter som visar vad man får och inte får göra i området. Föreskrifterna utgår alltid från syftet med det skyddade området. Som arrangör behöver du ha kunskap om de regler som gäller i området du avser att vistas i. Ta också del av områdets skötselplan som visar hur området ska skötas.

SAMRÅD OCH TILLSTÅND

I ett skyddat område kan friluftaktiviteter omfattas av miljöbalkens krav på *tillstånd*, *anmälan* eller *samråd*. En aktivitet som kan förändra naturmiljön kraftigt ska anmälas till förvaltaren för samråd. Kravet gäller även i områden som utsetts till "samrådsområden". Vanligen råder *anmälningsplikt* för återkommande verksamhet och/eller besök av större grupper. Om det finns förbud eller krävs tillstånd för en aktivitet behöver du ansöka om sådant tillstånd. Beslut tas av förvaltaren med stöd av den aktuella föreskriften.

Den viktiga dialogen

Det är förvaltaren som är din främsta samtalspart i planeringen av organiserat friluftsliv och naturturism i skyddade områden. Tidig dialog och samverkan med andra aktörer är ett viktigt redskap för att skapa förståelse för verksamheter som bedrivs i ett skyddat område. Dialogen kan ge en gemensam bild av i vilken omfattning och i vilka områden organiserad verksamhet kan och bör bedrivas. Som organisatör kan du få information som underlättar och förbättrar din planerade verksamhet.

Som organisatör kan du behöva välja område utifrån aktivitet och anpassa både arrangemang och gruppens storlek för att påverka natur- och kulturmiljö samt andra friluftsutövare så lite som möjligt. Använd gärna Naturvårdsverkets mall för att beskriva arrangemanget, se Organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur – vägledning för förvaltare, bilaga 9.4. Svaren på mallens frågor ger en bild av hur verksamheten kan påverka miljön och kan användas som underlag för dialog med förvaltaren. Tänk på att det kan krävas dialog med andra utöver förvaltaren, exempelvis markägare och/eller aktörer som bedriver verksamhet i området.

Typ av påverkan och behov av hänsyn

Beroende på friluftsliv- och naturturismverksamhetens påverkan och syftet med områdeskyddet har förvaltaren möjlighet att styra eller begränsa verksamheter. Även andra besökares tolerans och upplevelse av förändringar vägs in i bedömningen. Figuren ger en översikt över behovet av hänsyn:

INGEN RISK FÖR STÖRNING ELLER SKADOR

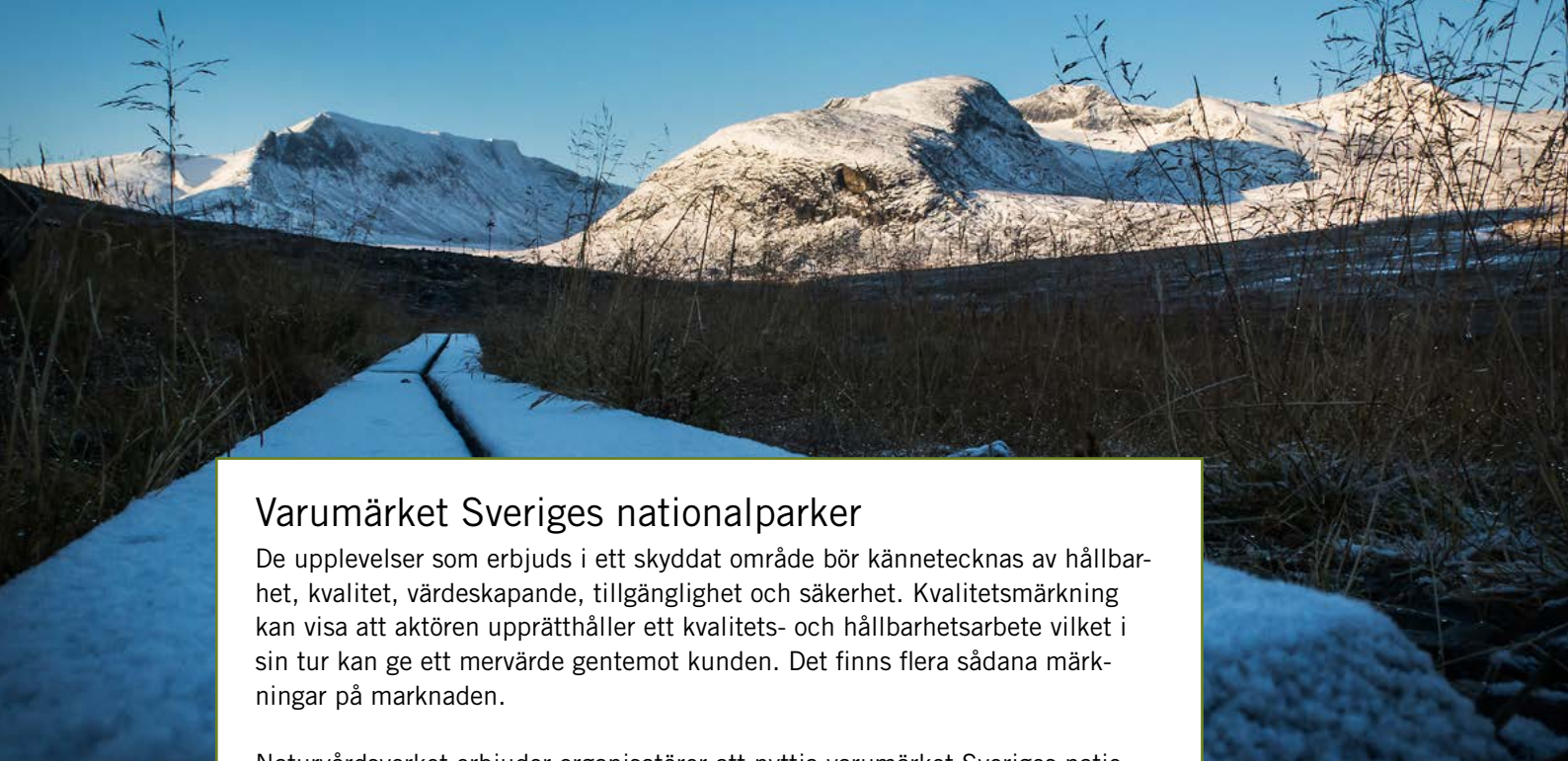
Dialog med förvaltaren.
Exempel på aktiviteter: vandring, paddling, bad, bärplockning

RISK FÖR STÖRNING

Dialog med förvaltare, eventuellt krav på samråd.
Exempel på aktiviteter: återkommande eller större arrangemang, stora grupper och/eller aktiviteter som orsakar marksplitage som tältning.

NÄMNVÄRD SKADA

Dialog utifrån föreskrifter, samråd, eller tillstånd från förvaltare och markägare.
Exempel på aktiviteter: övernattning i flera dygn på samma plats, arrangemang/tävling.

Varumärket Sveriges nationalparker

De upplevelser som erbjuds i ett skyddat område bör kännetecknas av hållbarhet, kvalitet, värdeskapande, tillgänglighet och säkerhet. Kvalitetsmärkning kan visa att aktören upprätthåller ett kvalitets- och hållbarhetsarbete vilket i sin tur kan ge ett mervärde gentemot kunden. Det finns flera sådana märkningar på marknaden.

Naturvårdsverket erbjuder organisatörer att nyttja varumärket Sveriges nationalparker. Vill du använda "guldstjärnan", symbolen för Sveriges nationalparker, i din marknadsföring kan du ansöka om ett nyttjanderättsavtal. Avtalet sluts med förvaltaren som gör en bedömning av din verksamhet innan avtalet skrivs. Organisatörens aktivitet/er ges då också möjlighet att synas på webbplatsen sverigesnationalparker.se.

VÄSENTLIG ÄNDRING AV NATURMILJÖ

12:6-samråd med tillsynsmyndighet och tillstånd från markägaren eller tillstånd från tillsynsmyndighet och markägare.

Exempel är aktiviteter på särskilt känsliga områden, tävlingar eller arrangemang som kan komma att ändra naturmiljön betydligt.

TILLSTÅNDSPLIKTIG AKTIVITET

Tillstånd från tillsynsmyndighet och markägare. Exempel på aktiviteter: elda, tälta, cykla, rida samt större och återkommande arrangemang.

OTILLÅTNA ÅTGÄRDER

Dispens från tillsynsmyndighet och markägare. Exempel på aktiviteter: terrängkörning, gräva, fälla träd, bryta grenar, bygga lägerplats eller gömsle.

Fem korta

Vilka möjligheter finns för mig som organisatör?

Det finns idag generellt goda möjligheter för dig som entreprenör att verka i skyddade områden. Men precis som vid all vistelse i naturen har du också skyldigheter. Genom dialog med förvaltaren kan du få ut det bästa av din verksamhet samtidigt som du bidrar till att värna naturmiljön.

Vilket ansvar har jag som organisatör?

Den som planerar och genomför en eller flera aktiviteter har skyldighet att ta hänsyn genom att ha god kunskap om natur, miljö och människors hälsa och ska kunna redogöra för detta i planeringen av en friluftaktivitet. Du är också skyldig att ha kunskap om de regler som gäller i området.

Vad är skillnaden mellan dialog och samråd?

Både lagstadgat samråd och frivillig dialog avser informationsutbyte mellan förvaltaren och organisatören. Dialog i ett tidigt skede är viktigt för att aktiviteten utformas och genomförs i linje med syftet med naturområdet liksom för att du ska få information om vad området erbjuder. Ibland kan ett mer formellt samråd enligt miljöbalken krävas, exempelvis om flera aktörer berörs eller om föreskrifterna så kräver. Förvaltaren har rätt att kräva samråd enligt miljöbalken i vissa områden, eller för vissa aktiviteter. Det är förvaltaren som avgör omfattningen på samrådet.

När är ett arrangemang organiserat?

Organiserad verksamhet är när en lärare eller ledare för en organisation/företag planerar att genomföra ett arrangemang med deltagare enligt förutbestämd plan/färdväg/rutt. Organisatören förmedlar en tjänst som syftar till att tillföra ett upplevelsevärde till en aktivitet som äger rum i naturen. Organiserad verksamhet kan vara:

- Ideellt/idéburet (Communities, scouter, friluftsförbundet, klätterklubben etc)
- Offentligt (stiftelser, skola, barnomsorg etc)
- Kommersiellt (naturturism, entreprenörer och branschorganisationer etc)

Hur får jag information om området och om förvaltaren?

Enligt förordningen 21§ om områdesskydd är länsstyrelsen eller kommuner förvaltare av statliga respektive kommunala reservat om inte förvaltningen överlåts till en annan aktör. Du hittar kontaktuppgifter liksom föreskrifter och skötselplan för det aktuella området på respektive länsstyrelses webbplats.

Mer information

Anmälan för samråd. Handbok 2001:6. Naturvårdsverket 2001.
ISBN 91-620-6228-X.

En samlad naturvårdspolitik. Regeringens skrivelse 2001/02:173
Regeringskansliet Stockholm.

Framtidens friluftsliv. Prop 2009/10:238 Regeringskansliet Stockholm.

Mål för friluftslivspolitiken. Regeringens skrivelse 2012/13:51
Regeringskansliet, Stockholm.

Organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur. Vägledning för förvaltare. Rapport 6686. Naturvårdsverket 2015. ISBN 978-91-620-6686-4

Naturvårdsverkets hemsida: naturvardsverket.se

Havs- och vattenmyndighetens hemsida: havochvatten.se

Länsstyrelsernas hemsida: lst.se

friluftsforskning.se

naturvardsverket.se/nationalparker-varumärke

naturvardsverket.se/organiserat-friluftsliv

skyddadnatur.naturvardsverket.se

sverigesnationalparker.se

Produktion: Naturvårdsverket

Grafisk form: BNG Communication/Reform Act

Foto omslag: David Erixon

Foto inlaga: David Erixon

Tryck: Arkitektkopia augusti 2015

ISBN: 978-91-620-8733-3

Miljömärkt trycksak

Det är positivt att fler ges möjlighet att uppleva skyddad natur. Turistföretag, friluftsförbund och utbildare skapar förutsättningar för mer hållbart friluftsliv och naturturism. Organiserade friluftsförbund och naturturism kan ge högre kvalitet på upplevelser och det ökar möjligheterna att erbjuda besökare berikande upplevelser. Arrangemanget måste dock ske inom ramen för de regler som gäller i det skyddade området.

